

Učitel matematiky

Alena Šarounová

Něco málo nejen o školství českém

Učitel matematiky, Vol. 3 (1995), No. 2, 21–24

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/152797>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1995

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

NĚCO MÁLO O ŠKOLSTVÍ NEJEN ČESKÉM (2)

ALENA ŠAROUNOVÁ

Dnes si všimneme názorů na vztah dětí a dospělých (resp. společnosti). Tuto úvahu tedy můžeme nazvat *Dítě versus společnost*.

Když jste si prohlíželi obrazy starých malířů, jistě jste se zastavili nad tím, jak jsou na některých z nich zobrazovány děti. Nejedná-li se přímo o kojence (Madony s dítětem), bývají bizarními miniaturami dospělých lidí, jejich oblečení je oblečením dospělých, jejich pózy jsou pózami rodičů. Tyto obrazy přesně zachycují názor společnosti na mládež: děti jsou ještě ne zcela vyrostlími a ne dost vzdělanými dospělými. Jejich úkolem je přiblížit se co nejvíce chováním, vzhledem i názory předchozí generaci. A vyslovme to ostřeji: *svět dospělých neúprosně formoval děti do své „vlastní podoby“*. Měl k tomu řadu prostředků: zdánlivě trvalé společenské uspořádání (vývoj nebyl tak překotný), jasně vymezené společenské třídy, cechy a jiná sdružení, zpravidla společnou církev – a školy. Nesmíme opominout tvrdou „povinnou úctu a poslušnost“ vůči rodičům. Dítě je v takovém systému materiálem, který je třeba přetvořit do požadované formy. Škola vyrůstající z tohoto pohledu na mládež bude plně určována dospělými a bude od dětí vyžadovat píli, soustavnost, kázeň a konformitu. Přidáme-li k tomu ještě důraz kladený na knižní vědomosti, získáme výčet téměř všech „nedostatků“ připisovaných herbartovským školám 19. století.

Ve 20. století se setkáváme i s názory přesně opačnými: *společnost nemá právo dítě nějak omezovat, pouze má odstraňovat překážky, které brání jeho spontánnímu vývoji. Dítě se rozvíjí v individualitu a společnost je povinna tuto individualitu akceptovat.*

Tyto názory (ovšem nejen ony) postupně vyrostly z výchovného naturalismu (J. J. Rousseau, L. N. Tolstoj, ...); jejich krajní projevy nazýváme pedocentrismem. Podle tohoto pojetí má vychovatel uspokojovat zvědavost dětí a jejich zájmy; nesmí nic vymáhat a

spíše doprovází než vede činnost dítěte.

Více nebo méně z těchto názorů vychází řada různých „škol“ zbudovaných na teoriích svobodné či nové výchovy (pracovní školy, waldorfské školy, montessoriovská škola, daltonský plán ...), v nichž se v hojné míře uplatňují metody skupinové výuky, týmová práce, umělecká výchova, projektová metoda aj. U nás se reformní pedagogika rozvíjela zejména mezi světovými válkami (jistě znáte jméno V. Příhody).

Reformní pedagogika – hnutí nové výchovy – však ovlivnila celé evropské školství bez ohledu na to, zda se školské systémy jednotlivých států k těmto myšlenkám hlásily či nikoli. Zajímavější metody výuky a nové pohledy na žáka pronikaly v různé míře do pedagogické praxe tvořivých učitelů a tím navodily změnu atmosféry škol.

Od 60. let našeho století se zejména v západní Evropě rozvíjí nové extrémní hnutí tzv. antipedagogiky, jejíž zastánci považují výchovu dětí za teror, mrzačení dětské mysli a uspokojování dominantních choutek vychovatelů. Z kritiky pedagogiky vyrostla postupně „vlastní věda“ zabývající se stykem dětí a dospělých tak, aby bylo možno vyhnout se výchově. Významný představitel tohoto trendu Hubertus von Schoenebeck ve své knize *Unterstützen statt Erziehen* z roku 1982 (Podporovat místo vychovávat) ... odmítá odpovědnost vychovatele, neboť chce, aby děti samy ve všech ohledech a v každém věku ovládaly svou situaci ... Chce tím zbavit děti poručnického tlaku dospělých a dospělé odpovědnosti za děti, protože odpovědnost je pro Schoenebecka východiskem vlády nad dětmi ... Vážnou otázkou se v tomto extrémním individualistickém liberalismu stává školní docházka, která z těchto pozic je jen blahosklonnou maskou diktátorského a šovinistického postoje vůči mladým lidem ... (viz F. Singule: *Současné pedagogické směry*, SPN 1992, str. 32)

Vzpomínáte si na nedávné debaty o tom, má-li být u nás zákonem požadována povinná školní docházka či pouze povinné vzdělávání?

V roce 1959 vyhlásilo Valné shromáždění OSN *Deklaraci práv*

dítěte, v níž jde zejména o práva sociální. Obecnější a náročnější ve svých požadavcích je mezinárodní hnutí za dětská práva, tzv. *Obrana práv dětí* (roku 1987 se konal první světový kongres tohoto hnutí v Belgii), které prosazuje nové pojetí dítěte ve smyslu obecných lidských práv. Mezi tato práva patří i svoboda. To však nutně proměňuje vztah dospělého k dítěti. Rodiče by samozřejmě dále pečovali o děti, ale chtějí-li uznat jejich svobodu, budou muset všechna přání dětí přijímat jako projev jejich přirozenosti a nikoli např. jako nekázeň. Pak je ovšem nemohou trestat; pouze jim mohou ukázat, že svým jednáním omezují práva jiných lidí. Tím by se změnilo celé pojetí výchovy.

Napětí mezi právy jedince (nejen dítěte) a požadavky společnosti doprovází celou historii lidského rodu. Neustále se řeší základní otázky:

- Jak naučit novou generaci vše, co je nutné k zachování kontinuity společnosti, kultury, hospodářství?
- Jak stanovit optimální hranici mezi hrou a prací, zábavou a povinnostmi dítěte?
- A obecně: Jaké povinnosti má společnost a svět dospělých vůči dítěti a jaké povinnosti má naopak dítě vůči společnosti?

V poslední době je formulován další problém:

- Máme právo na omezování svobody dětí ve jménu jejich přípravy na budoucí život ve společnosti?

Různé odpovědi na tyto otázky jsou východisky pro budování různých školských systémů (či jen škol). O některých si povíme příště. Snad jen ještě poznamenejme, že teoretické budování školského systému je jedna věc a jeho praktická realizace (možnosti společnosti, politické zásahy, finance ...) věc druhá. Ale to známe víc než důvěrně z vlastní praxe.

Poznámka „pod čarou“:

V edici VÁHY vyšla knížka Hannah Arendtové *Krize kultury*, která obsahuje čtyři eseje: *Co je autorita? Co je svoboda? Krize výchovy a vzdělání. Krize kultury.*

Vřele ji doporučuji. Zejména třetí esej je „nabita myšlenkami“, které jsou nám, kantorům, velmi blízké. Zabývá se problematikou, již jsme se v tomto článku jen letmo dotkli, a je psána velmi čtivým a srozumitelným jazykem. Dovolím si skončit citátem ze závěru této eseje:

Výchova je ten bod, v němž se rozhodujeme, zda milujeme svět tak, abychom za něj převzali odpovědnost a chránili ho před zkázou, jež by se stala nevyhnutelnou, kdyby nebylo obnovy, kdyby nebylo nových a mladých. Výchova je však zároveň bod, kdy se rozhodujeme, zda milujeme své děti tak, abychom je nevyháněli ze světa a neponechávali bez pomoci, ani jim nevyráželi z rukou šanci vytvořit něco nového, pro nás nepředvídatelného, abychom je předem připravovali k úkolu obnovit náš společný svět.

